

RAGADVÁNYNEVEK HASZNÁLATA AZ ANDRÁSFALVI REFORMÁTUSOK
PRESBITÉRIUMI JEGYZŐKÖNYVEIBEN (BUKOVINA, 1865-1923)

A bukovinai magyarok egy része református volt. Az andrásfalvi anyagyülekezethez néhány szórvány tartozott. Az 1861. évi adatok szerint például helyben 103 családot tartottak számon, 8 Hadikfalván, 3 Istensegítsen, 4 Fogadjistenben, 12 a rövid életű Tomnatik hegyi faluban élt, míg 12 cseh illetve német református Radautz városában. A gyülekezet az 1780-as években jött létre. A református magyarok is Moldvából jöttek át, egy részük Mádéfalva menekültje. Magukkal hozták a debreceni diákból katonává, majd levitává lett Ajtai Sámuel. 1797-ben Andrásfalván, Hadikfalván, és Istensegítsenben már 52 család élt. 1801-ben kaptak először papot, ettől kezdve vezették anyakönyveiket. Két évszázados történetükre utalnak a következő források: Erdélyi Prédikátori Tár, 1836. 159-162., BIRÓ MÓZES: ref póp levelét közölte SZABÓ T. ATTILA: A bukovinai székely falvak múltjából. Erdélyi Helikon, 1939. évf., 492-497., BIRÓ MÓZES A bukovinai protestáns egyházi és iskolai ügy. Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, I. évfolyam, 1858. évi 13. szám, 311-314., SEBESTYÉN ÁDÁM: A bukovinai andrásfalvi székelyek élete és története Mádéfalvától napjainkig. Szekszárd, 1972. 20-21., stb.

A közelmúltban a Baranya Megyei Levéltár felvállalta a korai források feltárását, újraközlését a kezdetektől az 1880-as évekig. Az andrásfalvi református magyarok ugyanis 1945-ben a Baranya megyei Hidasra települtek, s leszármazottaik ma is ott élnek (SOLYMÁR IMRE--SZÓTS ZOLTÁN: Források a bukovinai székelyek tanulmányozásához. I-II. rész. Baranyai Helytörténetírás 1985/86. Pécs, 1986. 495-513., U.o., 1987/1988. Pécs, 1988. 385-418). A III. és IV. közlemény forrásgyűjtése során jutottam el Hidasra, ahol a magukkal hozott (menekített) egyházi feljegyzéseket VICTOR ISTVÁN lelkész úr szívességéből áttanulmányozhattam. A névtani vonatkozások közzétételére készült a jelen forrásközlés.

Névtanos körökben ismeretesek a bukovinai magyarok névadási szokásai. Az andrásfalvi egyházi anyakönyvek alapján a keresztnévadást HAJDÚ MIHÁLY dolgozta fel (MSZA. 12. sz.). A családnevekről, a családok származásáról először BIRÓ MÓZES közölt adatokat, 1858-ban. Szerinte pl. a Vargák Doboka vármegyéből, a Biszakok Háromszékből, az Ömbölik Nagybányáról, a Balogok Háromszékből származnak, stb. (Adatait újra közlöttük Baranyai Helytörténetírás, 1987/1988. 404-405.)

A presbitériumi jegyzőkönyvek egyetlen fennmaradt kötetét 1861-ben kezdték vezetni. Ugyanebből az esztendőből való lapjain egy családnévsor. Névstatisztikája jól mutatja a nevek keresztnévi terheltségét a legnépesebb családokban.

A 10 leggyakoribb nevet viselő család	Családok száma	Családfők által viselt keresztnevek száma
1. Varga	22	7
2. Biszak	15	10
3. Ömböli	12	6
4. Balog	9	6
5. Győrfi	8	5
6. Német	7	5
7. Székely	6	6
8. Buta	5	5
9. Kerekes	5	4
10. Lőcsey	5	4

A továbbiak: Fejér 3 - 3, Getző 3 - 3, Katona 3 - 3, Kántor 3 - 3, Bíró 2 - 2, Király 1 - 1, Nagy 1 - 1, Pap 1 - 1, Puskás 1 - 1.

A túlnépesedés az aldunai telepítésekig tartott, ekkor a református magyarok nagyobb része Hertelendyfalvára került. Az 1941-es bácskai telepítésig -- a kisebb kirajzások ellenére -- újra nagy számú és népes családok jöttek létre egy-egy famílián belül. A Hidason 1945-ben végleg megtelepedett 105 család közül 30 Ömböli, 17 Balog, 7 Biszak családnevű, stb. A 105 családból 79-nek van ragadványneve (közli SEBESTYÉN ÁDÁM, i.m. 102-104). A hidasi ÖMBÖLI JÓZSEF 1963-ban utólagosan összeállított egy teljesebb telepés-névsort, 215 családdal. FÖLDI ISTVÁN szerint "...a névsor egyben azt is szemlélteti, hogy a székelyek miért szeretik a megkülönböztető neveket. A hidasi névsorban 27 Ömböli és 21 Balogh szerepel s gyakran a keresztnevek is azonosak" (FÖLDI ISTVÁN: Mádéfalvától a Dunántúlig. Szekszárd, 1987. 113-122).

Ez a probléma napjainkig fennáll. SEBESTYÉN ÁDÁM idézett könyve az andrásfalvi származású telepés-falvak valamennyi családnévjegyzékében feltüntette az azonosító ragadványneveket. Annak idején azt tartotta a szóbeszéd, hogy többen a pártbizottságra mentek panaszra "sértő" ragadványnevük felemeléséért. Ilyenek például nagy számban a Buta, Geci, Bugyi, Beles, stb. A mai ragadványnevek feldolgozása néhány helyütt már megtörtént. (Mint Tevel esetében, bátran ajánlható szakdolgozati témaként!)

Jómagam meglepetéssel tapasztaltam, hogy a régi presbitériumi jegyzőkönyvek több helyütt feltüntették a ragadványneveket. Legkorábbi adatom 1865-ös, az utolsók 1923-ból valók. (Ettől kezdve mellőzik az azonosításnak ezt a módját.) A névadás típusai a férfiaknál:

Varga József <u>II. János</u>	(1865)
Varga György <u>(:59:)</u>	(1866)
Varga <u>Minya György</u>	(1879)
Ömböli <u>Jancsika Mihály</u>	(1889)

ifj. <u>Biszak Mihály (Laczi Jósi Miska)</u>	(1890)
<u>Kerekes pásztor (!) György</u>	(1889)
<u>Biszak Mihály Paszuly</u>	(1908)
<u>Biszak Miskacska</u>	(1908)
<u>Balog Samu a Márton</u>	(1908)
<u>Önböli Jancsika Jánkó</u>	(1908)
<u>Önböli Lajos Kossuth</u>	(1920)

Családfenntartó nők szórványosan szerepelnek. A főbb névtípusok:

<u>Fábián (Buta) Mária</u>	(1865)
<u>Gecző (Pali) Jánosné</u>	(1879)
<u>Balog Mária Varga</u>	(1908)
<u>Kerekes Jánosné Biszak</u>	(1908)
<u>Mári (Csiszér) Antiné</u>	(1908)

A történeti ragadványneveket adattárban közlöm. Az oldalszámok a kéziratos kötet oldalszámára utalnak.

A d a t t á r . Ragadványnevek az andrásfalvi (bukovinai) székelyek presbitériumi jegyzőkönyvéből.

1865: Egyháztagek névsorában Varga József II. János, Fábián (Buta) Mária, Györfi (Löcsey) Anna (30-41. p).

1866: Varga György (: 59:), Biszak János (134). A számok házzámok! (44. p).

1879: Inségmagtár alapítók névsorában Varga Minya György. (Megjegyzés: másutt Minnya is szerepel!) (97. p).

1879: "Ekklezsia ládájában található adósság okmányok" felsorolásában Gecző Pali Jánosné, Biszak Laczi Jánosé. (81. p).

1889: Presbiterválasztáson sok szavazatot kap Önböli Jancsika Mihály, Önböli József (!) János (184. p).

1890: "...De egyházfisiágra csupán 1 egyháztage ajánlkozott ifj Biszak Mihály (Laczi Jósi (!) Miska)..." (204. p).

1893: Az andrásfalvi református templomba vásárlandó orgona-harmóniumra adakozók névsorában Önböli János Mihály, Kerekes pásztor (!) György, Önböli Jósi (!) János, Önböli Jósi Mihály, Önböli Jancsi János, Buta Ferencz Antal, Balog Marczi Samu, Önböli Jancsi Samuné, Önböli András József (!), Ádám Molnár Jánosné (271. p).

1893: A lelkész feljegyzése azokról, akik "igen szegények lévén" az orgona-harmóniumra adakozni nem tudtak: Györfi József Finnya (!), Biszak Buta Mihály, Biszak Kántor István, Önböli Jancsi Márton (271. p).

1908: Az andrásfalvi református egyháztagek névsorában: Balog Samu a Márton, Balog Samu a Mihály, Balog Mária Varga, Balog Pál a Samu, Balog Pál az András, Balog Ágnes Gruber, Biszak Csanko (?) Mihály, Biszak Kántor István, Biszak Mihály Paszuly, Biszak Miskacska (!), Kerekes Jánosné Biszak, Mári (Csiszér) Antiné (!), Önböli Jancsika Samu, Önböli Jancsika Jánkó (!), Önböli Mihály a Józsi, Önböli János a Józsi, Önböli József a János, Önböli József a József, Önböli József

az András, Önböli Lajos a Ferenc, Önböli Mihály a Mihály, Önböli Mária a Mihály, Német József az András, Balog Lajos a Samu, Balog András az András (314-315. p).

1911: Feljegyzés az egyházi földek jövedelméről, hasznosításáról: Önböli Mihály a Mihály, Önböli Jancsika Miska, Balog Mare (!) Samu, Önböli Joska a Mihály (325. p).

1914: Egyházközségi közgyűlésen megjelentek névsorában Önböli Samú (!) Balog, Önböli Lajos a Samú (.), Önböli Jóska János (?) (333. p).

1913: Az egyházközségi közgyűlésen részt vesz Önböli Samú a János, Önböli Samú a Balog, stb. (332. p).

1914: A presbiternek megválasztottak névsorában Önböli Samú a János, Önböli Samú a Samú, Balog Márton a Márton, Önböli Lajos a János (335. p).

1920: Presbiteri gyűlésen jelen van Önböli (!) Lajos Kossuth, Önböli József a Jankó, Önböli Péter a (!) András (340. p).

1923: Az iskolaépítéskor kivetett adó jegyzékében szereplők között: Önböli Mihály a Joska (!), Önböli Samu a Mihály, Önböli Jóska a Mihály, Önböli Samu a Balog, Önböli Lajos a János, Önböli Péter a Lajos, Önböli Samu a Lajos, Önböli Józsi a Jóska, Önböli Ferencz a János, Önböli Mihály a János, Önböli János a Márton, Önböli József a Jankó, Önböli Péter a (!) András, Balog Marci Samuné, Balog Mihály Samú (!), Önböli Lajos Kossuth (352-353. p).

(Megjegyzések Az Önböli - Önböli mindvégig ingadozik. Egyes esetekben csak a szövegkörnyezet alapján volt valószínűsíthető, hogy melyik a ragadványnév, a jelölő név.)

Solymár Imre